

semper omnem bonitatem, vel malitiam, quam potest; sed servata proportione, quam actus habet ad objectum: unde etiam fit, ut in bonis actibus objectum infinite bonum non elevet illos ad infinitum simpliciter: denique objectum eatenus confert ad meritum et demeritum, quatenus confert ad bonitatem et malitiam, et non alias, quod est veluti mediate conferre: dignitas autem personæ merentis non hoc tantum modo, sed existente alias certa bonitate in actu, significantur a personæ ipsius merentis dignitate, atque ita patet ad tertiam rationem.

15. Sed quæret aliquis an illa pœna, quam jam nunc patiuntur damnati propter peccatum mortale, sit æqualis, atque adeo maxima, quia peccatum tale potest juste puniri. Respondeo pœnam esse et verisimilem communem sententiam theologorum, quæ affirmat damnatos puniri citra condignum, quæ non est ita intelligenda, ut credatur ex pœnis a Deo præscriptis per singula peccata, remitti aliquid, nam lex Dei est immutabilis et certa; intelligendum est ergo Deum singulis peccatis minores adhibuisse pœnas, quam in toto rigore mererentur, quod ideo dixerunt theologî, ut id etiam in illo opere punitionis perpetuæ servaretur aliquis misericordiæ modus, quo non obstante, servetur etiam justitia vindicativa, licet non omnino rigorosa et commutativa, quia tantam pœnam unusquisque recipit, quantum ex lege Dei meretur, et distributiva, quia tantum pœna unius superabit in magnitudine pœnam alterius, quantum excedit in culpa, et sic intelligendum est illud Apocal. 18: *Quantum glorificavit se in deliciis*, etc.

16. Aliud denique dubium movet, citato loco, Cajetanus, an peccatum mortale juste mereatur annihilationem. Respondet affirmative, et mihi placet responsio, et videri ibi possunt rationes ejus: ego vero existimo illam pœnam fore minorem, quam sit ea, quam nunc patiuntur damnati, quia licet nunc aliquod bonum habeant, scilicet ipsum esse quod tunc non haberent, si annihilarentur, habent tamen illud tot malis conjunctum, ut prudenter minus malum censerî debeat utroque carere, quam habere illud simul cum eis conjunctum.

SECTIO IV.

An peccatum veniale mereatur æternam pœnam.

1. *Expediuntur quædam certa de pœna culpæ venialis.*— Circa gravitatem pœnæ, quæ debe-

tur veniali peccato, non oportet movere quæstionem, quia certum est peccato veniali debere pœnam aliquam sensus finitam, quam patiatur omnis, qui peccat in futura vita, nisi in præsentem remissionem ejus consequatur, nam justitia Dei nullum malum relinquit impunitum. Unde secundo certum est peccatum veniale impedire ad tempus consecutionem æternæ felicitatis, et hoc modo esse aliquam infinitatem secundum quid in pœna ejus, sicut et ejus malitia est aliquo modo contra Deum: hoc autem dupliciter facere potest peccatum veniale, uno modo per se, quia juste meretur illud in pœnam; alio modo consecutione quadam, quia subjectum, quod non est purum ab omni culpa, subditum alicui pœnæ non est aptum ad videndum Deum, Apocal. 21: *Non intrabit in eam aliquod coinquinatum.*

2. *Prima sententia de duratione.*— De duratione ergo est prima sententia quæ affirmat veniale peccatum per se, et ex propriis, mereri pœnam æternam, quam defendunt hæretici et illi Catholici qui non distinguunt mortale et veniale peccatum ex natura rei, et utuntur illis locis Scripturæ, quibus indifferenter, vel etiam universaliter dicitur omne peccatum mereri mortem: rationibus potest confirmari. Prima, quia peccatum veniale est majus malum omni malo pœnæ; ergo secundum quid infinite superat malum pœnæ; ergo meretur pœnam aliquo modo infinitam; non in intensione; ergo in duratione. Secunda, majus malum est privari Dei visione ad tempus, quam semper puniri aliquo minimo malo sensus; sed peccatum veniale meretur primum; ergo, et secundum. Tertia omne opus bonum meretur præmium æternum; ergo e contra opus malum.

3. *Secunda sententia.*— Secunda sententia extreme opposita omnino negat peccatum veniale posse puniri pœna æterna, neque per se, neque per conjunctionem cum mortali: tenent Major, Gabriel, Almainus et alii in 4, dist. 13 et 16, et Scotus, dist. 21, quæst. 1, et Vega, lib. 14, in Trident., cap. 16. Fundamentum est, quia peccato veniali per se non debetur æterna pœna, sed temporalis, ut infra dicam; ergo nunquam potest illa pœna puniri: alias puniretur gravius quam meretur. Dicit quis mereri de se temporalem pœnam, tamen ex conjunctione ad mortale posse fieri perpetuam, quia tunc, ut Cajetanus ait, non fit pœna gravior, sed tantum diuturnior, quia peccatum illud licet non fiat gravius, fit ex conjunctione irremissibilis. Sed contra est, quia in veniali

peccato, transacto actu, nihil manet nisi obligatio ad pœnam, ut D. Thomas etiam indicat 1, 2, quæst. 89, art. 1; ergo remitti peccatum veniale nihil est aliud, quam jam non deberi pœnam, quod continget interdum, quia liberaliter fuit remissa illa pœna, vel certe, quia jam quis sustinuit totam pœnam, quam merebatur, quod fieri potest etiam ab eo qui est in mortali, et sine gratia: dicere vero, quod tunc fit peccatum irremissibile, videtur petitio principii; nam est dicere pœnam temporalem, quæ antea erat æqualis culpæ, jam non esse, quod sine ratione dici videtur, quandoquidem culpa non est actu: quod præterea sic urgeo. Consideremus peccatum veniale per se sine ordine ad libertatem Dei, vel meretur pœnam æternam, vel non; si sic, non differt a mortali: si non, ergo etiamsi Deus nulla utatur gratia et liberalitate cum homine, illa pœna manebit semper temporalis; ergo etiam in peccatore est temporalis. Forte dicit quis, debere huic peccato pœnam temporalem, non positive, sed negative, id est, de se non meretur æternam, tamen etiam non postulat positive, ut sit temporalis, sed quasi indifferens, et etiam dependet a dispositione subjecti. Sed contra: nam æqualitas inter culpam et pœnam est rei ad rem; ergo semper est eadem sive conditio varietur subjectio, sive non. Confirmatur, nam alias in puris naturalibus peccatum veniale non minus mereretur æternam pœnam, quam mortale. Patet, quia tunc caret homo gratia Dei, quæ est necessaria ad satisfaciendum, et certe dicere veniale peccatum, et ejus pœnam non remitti nisi ex amabili benevolentia Dei, videtur esse dicere, de se quidem mereri pœnam æternam, ex Dei vero misericordia fieri temporalem. Confirmatur iterum, quia si aliquod ex illa sententia sequeretur inconveniens, maxime quia in inferno aliqua interdum finiretur pœna: sed hoc nullum est; tum quia id necessario dicendum est in pœnis temporalibus, quæ debentur peccatis remissis, illæ enim non possunt esse æternæ, alias enim Deus infligeret pœnam, quam simul remisisset; tum etiam quia in inferno perpetuo sunt ea, quæ per se ibi puniuntur, non quæ per accidens, et quæ communia sunt purgatorio: hæc sententia non est improbabilis, præcipue si ratione sola niti deberemus.

4. *Tertia sententia.*— Tertia sententia est: peccatum veniale per se debere puniri pœna temporali, tamen si reperitur conjunctum mortali per accidens puniri pœna æterna. Est D. Thomæ 1, 2, q. 87, art. 5, et in 4, dist. 15,

ubi Magister, Bonaventura et Richardus idem sentiunt, Alensis, 4 part., quæst. 83, membro primo, Adrianus, in 4, materia de Satisfactione, Capreolus, dist. 21, quæst. 1, Richardus de Sancto Victore, 1 part., tractatu 22, de Differentia venialis et mortalis peccati, Sylvester, verbo *Satisfactio*, § 7, Cajetanus, citato art. 5, et tomo 2 Opuscul., tractatu 6, quæst. 2, Soto, distinct. 19, quæst. 10, art. 4. Et fundamentum est, quia culpa venialis est irremissibilis in eo qui caret gratia; ergo et pœna ejus: non est enim probabilis sententia, dicens interdum Deum remittere totam pœnam et non culpam. Antecedens probatur, quia remissio culpæ dupliciter obtineri potest. Primo ex liberalitate, quæ non habet locum nisi in homine grato: vel ex justitia, et hoc vel ex merito de condigno, quod gratiam supponit, ut suo loco dixi, lib. 12, de Gratia, vel per æqualem et condignam satisfactionem: et hic etiam modus necessario requirit gratiam, juxta communem sententiam theologorum, quæ colligitur Isai. 58: *Jejunavimus, et non aspeximus; Ecclesiastici 34: Bona impiorum nihil curat Altissimus*, 1, ad Corinth. 13, opera sine charitate nihil sunt, nihil valent: multum autem valerent, sufficerent ad remissionem culpæ, quæ est sententia Augustini, lib. 2, contra Crescon., cap. 12, et 12, de Civitate, cap. ultimo: *Qui animæ suæ non miseretur placens Deo, nihil potest dignum pro peccatis suis offerre*. Confirmatur, nam remissio culpæ non est nisi ex Christo 1, Joan. 2: *Ipse est propitiatio pro peccatis*, etc., ad Romanos 3: *Per fidem Jesu Christi*, etc. Qui tamen carent gratia, non vivunt in Christo, et damnati, cum neque veram fidem supernaturalem habeant, in illo non sunt; ergo, etc., alias similiter dici posset, infideles in hac vita posse consequi remissionem alicujus peccati, et extra Ecclesiam esse remissionem peccatorum. Confirmatur ex Tridentino, sess. 14, cap. 8, ubi ipsam satisfactionem pro pœna ait esse *per Christum, ex quo* (inquit) *est omnis nostra sufficientia*.

5. Ad hoc tamen fundamentum respondent, qui verisimiliter defendunt priorem sententiam, concedendo ad satisfaciendum Deo in hac vita, necessariam esse gratiam, hoc enim urgenter probant testimonia adducta, non tamen esse idem de satisfactione futura vitæ: et ratio differentie esse potest, quia opera hujus vitæ per se non sunt sufficientia Deo satisfacere, et ideo pendent ex acceptatione ejus: quod sic exponitur. Nam integrum est judici nullam satisfactionem a reo oblatam

suscipere, sed illum punire pœna legis, quæ propter cum Deus aliquid ex hoc rigore remittit, gratiæ tribuendum est. Item quia opera nostra innumeris aliis titulis sunt Deo debita, et præcipue ratione peccati mortalis, in quo jacere supponimus eum qui deberet satisfacere, et ideo potest Deus nullum opus acceptare in satisfactionem: at vero satisfactio vitæ futuræ non est satisfactio amicabile, sed est vindictæ et summi rigoris, in qua non est attendenda conditio personæ patientis, sed æqualitas rei ad rem, quæ æqualitas considerari potest in omni pœna, et culpa abstrahendo ab omni statu personæ: sed adhuc ista omnia non omnino satisfaciunt, nisi in purgatorio. Item satisfactio hujus vitæ, cæteris paribus, censetur efficacior et facilior, propter liberam voluntatem, nam justus minori pœna satisfacit in hac vita, quam in futura; ergo idem, etc. Probatur particulariter in peccatore si voluntarie pœnam sumeret. Ex quo etiam sumitur congruentia, quia peccatum ex sua natura est injuria voluntaria; ergo est consentaneum rationi, ut non nisi voluntaria pœna remittatur. Confirmatur illa ratione, quia in inferno nullum est refrigerium, nulla remissio, nam *ubi ceciderit lignum, ibi erit*. Confirmatur amplius, nam qua ratione hoc peccatum veniale puniretur pœna temporalis in inferno, eadem malitia conversionis mortalis peccati, nam illa malitia ex suo genere et specie est ejusdem rationis cum malitia venialis peccati, atque hoc modo pœna sensus peccato mortali debita esset temporalis. Neque videtur referre malitiam istam esse conjunctam aversioni peccati mortalis in eodem actu, atque adeo veluti per se, et ex natura sua: malitiam vero venialem solum conjungi in eodem supposito cum mortali, sed nihil interest hæc differentia; non enim mutat gravitatem, neque speciem malitiæ, atque adeo neque facit illam dignam diuturniori pœna.

6. *Prima propositio de fide.*—Prima propositio. Veniale peccatum de se non meretur pœnam æternam, quod censeo de fide, ex dictis supra de peccato mortali et veniali. Colligitur Matth. 5, ubi non omni generi peccatorum, sed cuidam minatur Deus gehennam, ut advertunt, et exponunt Chrysostomus, Theophylus, Hilarius et Hieronymus, Matth. 40, idem ex illo 1, Corinth. 3: *Salvus erit, sic tamen quasi per ignem*. juxta expositionem Patrum supra traditam: ratio vero hujus propositionis, et quomodo sit intelligenda, patebit ex secunda propositione.

7. *Secunda propositio.*—*Quid ad allata in num. 3.*—Secunda propositio. Tutior et verior videtur illa sententia affirmans peccatum veniale conjunctum mortali puniri perpetuo: quæ sic intelligenda est, potuit scilicet Deus statuere veniali peccato ea lege pœnam temporalem, ut amicabilem et voluntarie illam subiret, qui tale peccatum committeret, sin minus, ne unquam cessaret: quæ lex justa esse potuit, tum quia illa est justa pœna, quæ a justissimo legislatore imponitur, ut diximus; tum quia est accommodata culpæ voluntariæ, ut explicuimus; tum etiam quia rationi consonum est, ut culpæ, quæ perpetuo durat, Deus imponat pœnam perpetuam: culpa autem venialis conjuncta mortali perpetuo durat, ut vidimus: si autem hoc potuit Deus, credendum est ita statuisse, quia hoc est maxime consonum aliis principiis fidei, et ipsi etiam rationi, et naturæ culpæ: unde solum dicitur veniale peccatum per se mereri pœnam temporalem, quia culpa ipsa per se etiam temporalis est, quia non excludit principium gratiæ, quo possit obtineri remissio illius, et per hæc satis patet solutio ad fundamenta secundæ sententiæ, in n. 3.

8. *Satisfit aliis rationibus in eodem num. 3.*—An vero idem dicendum sit de temporali pœna debita pro culpæ remissis, ad materiam de justificatione pertinet. Illud solum addo, propterea, quæ dicuntur in illis argumentis de homine in puris naturalibus, non esse statum illum quoad omnia comparandum cum statu gratiæ, nam tunc etiam fortasse esset aliquis modus remissionis peccati non ex justitia, neque ex gratia gratum faciente: sed ex quadam liberali providentia consentanea naturæ, et ideo etiam in illo statu peccatum veniale non esset per se dignum pœna æterna, et tantumdem valeret tunc homo carens mortali peccato ad obtinendam remissionem venialis suo modo a Deo, quantum nunc homo in gratia constitutus proportionem servata.

DISPUTATIO VIII.

DE PECCATO HABITUALI, QUOD EX ACTUALI NASCITUR.

De hac materia tractat divus Thomas, 1, 2, q. 86, sed nos ordinem mutamus, tum quia hæc disputatio pertinet ad perfectam cognitionem peccati actualis, cujus effectus est: tum præcipue quia fere est necessaria hæc tractatio ad materiam de peccato originali, viderique

possunt multa quæ in opere de gratia et de poenitentia diximus.

SECTIO UNICA.

An transacto actuali peccato aliquid habituale in anima maneat, quod sit vere peccatum: et quid sit illud.

1. *Rationes dubitandi.*—Ratio dubitandi est, quia per se ex actu peccati nihil sequitur in anima, nisi habitus pravus vitii, qui non habet rationem peccati, quia potest esse in homine grato. Confirmatur, nam si sit actuale peccatum puræ omissionis, illud certe nihil poterit relinquere, quia nihil est. Secundo homo in puris naturalibus sine gratia, si peccaret, non contraheret positivam culpam habitualem ex peccato, ut constat, neque privativam, quia nulla forma reali privaretur; ergo.

2. In hac re duo sunt certa. Primum transacto actuali peccato, hominem vere et proprie nominari peccatorem, quamdiu illius peccati remissionem non consequitur, quod patet ex communi modo loquendi Scripturæ et sanctorum, hoc enim modo dicitur Luc. 7: *Erat mulier in Civitate peccatrix*, licet non actu peccaret, tum etiam Christus dicitur *cum peccatoribus manducare et pro peccatoribus mori*; sic etiam peccatores dicuntur *esse impii et iniqui*; lege Augustinum, secto, contra Julianum, c. 8. Secundum est manere in homine transacto actu peccati maculam aliquam donec ad divinam gratiam redeat, quod est de fide ex communi modo loquendi Scripturæ, Josue 22: *Usque in presentem diem macula hujus sceleris in nobis permanet*, Ecclesiastici 47, ad Salomonem loquens, *dedisti maculam in gloria tua*, etc., et ad Ephesios, quinto: *ut exhiberet sibi Ecclesiam non habentem maculam*, etc. Unde etiam peccatores dicuntur *immundi, sordidi*, Osee 19, et Apocal. 1, *abominabiles*: et e contra justificatio impii dicitur *mundatio, ablutio*, etc. Hinc etiam apud omnes constat manere peccatorem post peccatum aversum a Deo, et in offensione ejus. Videndum ergo restat a quo denominetur homo *peccator* transacto actu, quid etiam sit ista macula, quid aversio et offensio culpæ: et an ista distinguantur.

3. *Prima sententia.*—Prima sententia est Scoti 4, dist. 14, q. 1, dicentis transacto actu nihil manere prorsus in peccatore præter denominationem extrinsecam, quam ipse vocat relationem rationis, quam inquit consurgere

ex actu Dei quo peccatorem ordinat ad condignam pœnam: hanc enim Dei ordinationem, quatenus ad pœnam refertur, dicit esse realem, ut tamen a Deo provenit, dicitur esse offensio Dei, ut vero est disconveniens peccatori, dicitur ejus macula. Sed vero ista non sunt convenienter dicta, quia macula significat malum culpæ, vel aliquid certe ad culpam pertinens: illa autem Dei ordinatio est bona et justa. Deinde homo non denominatur peccator ab actu Dei, alias Deus actione sua constitueret aliquem peccatorem. Tandem Deus ordinat ad pœnam eum qui peccator est, et quia peccator talis est.

4. *Sententia prædicta paulo aliter aliis astruitur.*—*Quid tandem dici possit pro sustinenda eadem sententia.*—Propter quod Gabriel, in illa distinctione, q. 1, et Ockham, q. 8 et 9, in 4, dicunt hominem denominari peccatorem ab actu qui præterit, ut idem sit peccatorem esse, quod peccasse: et quia hoc non satis est, alias, qui semel peccavit, semper esset peccator, aiunt esse addendam ordinationem Dei, et ab utroque simul hominem denominari peccatorem. Sed contra hoc fere procedunt rationes factæ. Præterea licet Deus non ordinaret ad pœnam eum qui peccavit, manere posset, et vere denominari peccator, et in illo maneret macula; ergo ordinatio Dei ad pœnam nullo modo requiritur in macula, aut in forma, quæ denominat peccatorem. Dicent fortasse repugnare Deum non ordinare ad pœnam, et remittere culpam. Respondeo id falsum esse de potentia absoluta, ut patet etiam in humanis de injuria facta principi. Præterea, quia per se constat differre dignum esse pœna, et a Judice puniri. Propter hæc tandem dici potest in hac sententia, esse peccatorem nihil aliud esse, quam peccasse, et perseverare dignum pœna propter illud peccatum, quæ dignitas dici potest macula. Quod si objicias, homo etiam justus qui peccavit, interdum manet dignus pœna, propter peccatum, et tamen jam non est in peccato: respondetur non manere dignum pœna condigna et æquali, quæ est adæquata peccato. Sed adhuc ista omnia non satisfaciunt: tum quia talis dignitas pœnæ pertineret ad reatum: supra autem diximus reatum distingui aliquo modo a culpa. Item de potentia absoluta posset ab homine auferri macula, et id quod est culpa, manente integro toto reatu pœnæ, quia revera illi dignitas pœnæ oritur ex solo actuali peccato, non ex macula, vel habituali dispositione, quæ manet: unde tandem dicere hominem deno-